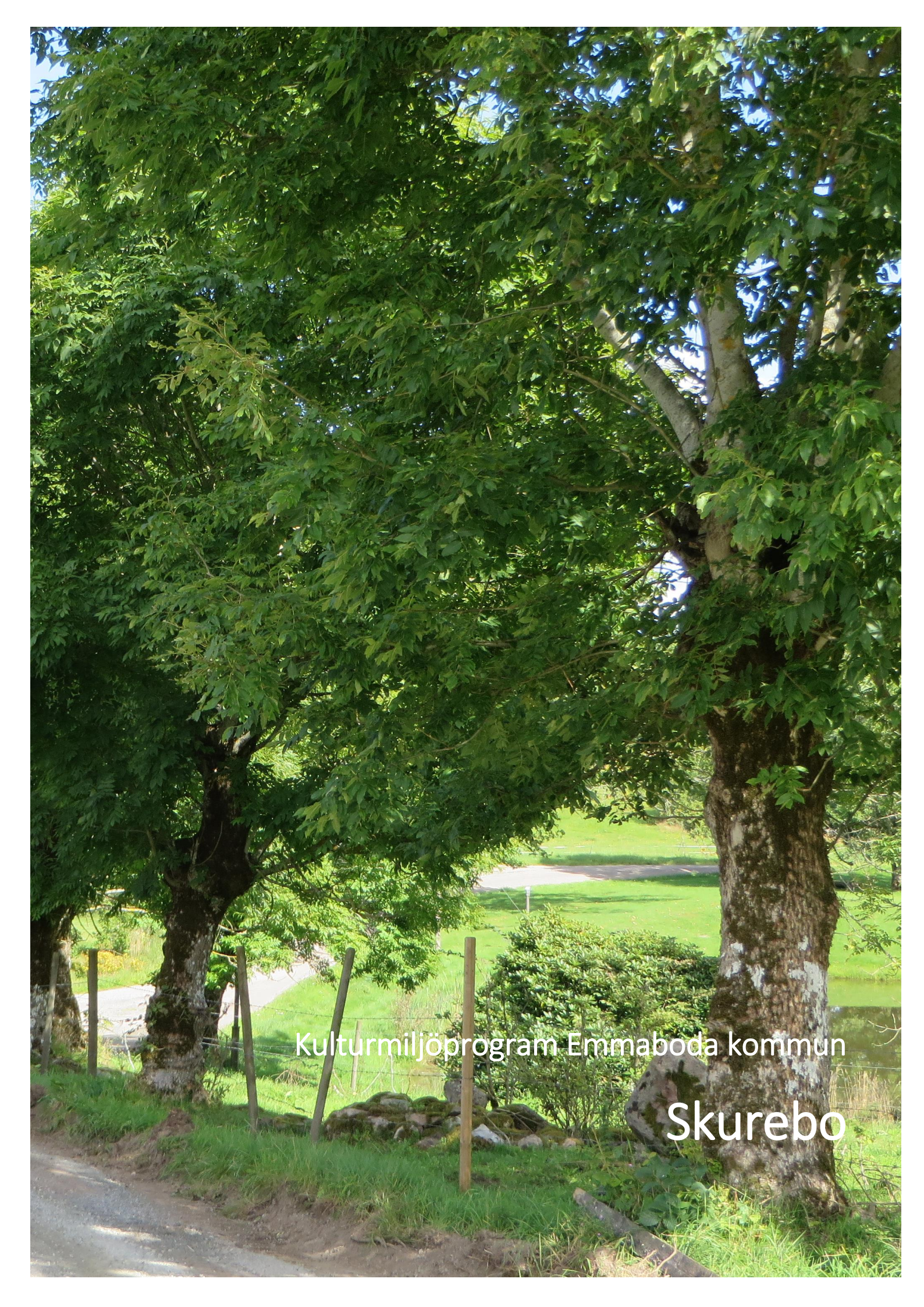

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun

Skurebo

Läsanvisning för områdesbeskrivning i kulturmiljöprogram

Emmaboda kommuns reviderade kulturmiljöprogram färdigställdes 2016 och består av 65 områdesbeskrivningar, en för varje miljö som inventerats inom projektet. Inom projektet har även GIS-information avsedda för kommunens handläggarkartor tagit fram. Fördelningen av antalet miljöer mellan socknarna ser ut som följande: Algutsboda socken – 19 miljöer, Långasjö socken – 19 miljöer och Vissefjärda socken – 24 miljöer. Därutöver har områdesbeskrivningar även tagits fram för tätorterna Lindås och Emmaboda. Nedan följer en beskrivning av områdesbeskrivningarnas upplägg och anvisningar hur de bör läsas.

Kartan

Områdesbeskrivningarna inleds med en karta över den aktuella miljön med olika markeringar som ger information om området och dess kulturhistoriska värden – huvudområde, kärnområde, fornlämningar och övrig kulturlämning.

- *Huvudområden* är områden med kulturhistoriska värden. De bidrar till förståelsen för området, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. I nästan alla bymiljöer finns områden i byns utkant som historiskt haft ekonomisk betydelse, som exempelvis madängar med madhus, fiskevatten, kvarnplats eller andra områden som besitter kulturhistoriska värden.
- *Kärnområden* är mindre områden inom miljön med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.
- *Fornlämningar eller potentiella fornlämningar* anger ett utdrag av de lämningar som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, (FMIS). De lämningar som redovisas på kartan har någon av följande antikvariska bedömningar i FMIS: "fornlämning", övrig kulturhistorisk lämning" eller "bevakningsobjekt". Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- *Övrig kulturlämning* anger andra kulturhistoriska objekt och lämningar som upptäckts i samband med inventeringsarbetet, men som inte är registrerade i FMIS, exempelvis en vällagd stenmur, odlingsrösen, en husgrund, en linugn eller en förfallen byggnad.

Kulturhistorisk värdeklassning

Under kartan anges vilken *kulturhistorisk klassning* miljön har i skala 1–3. Värdeklassningen är kopplad till huvudområdet, med undantag av Lindås och Emmaboda där klassningen istället knutits till respektive kärnområde.

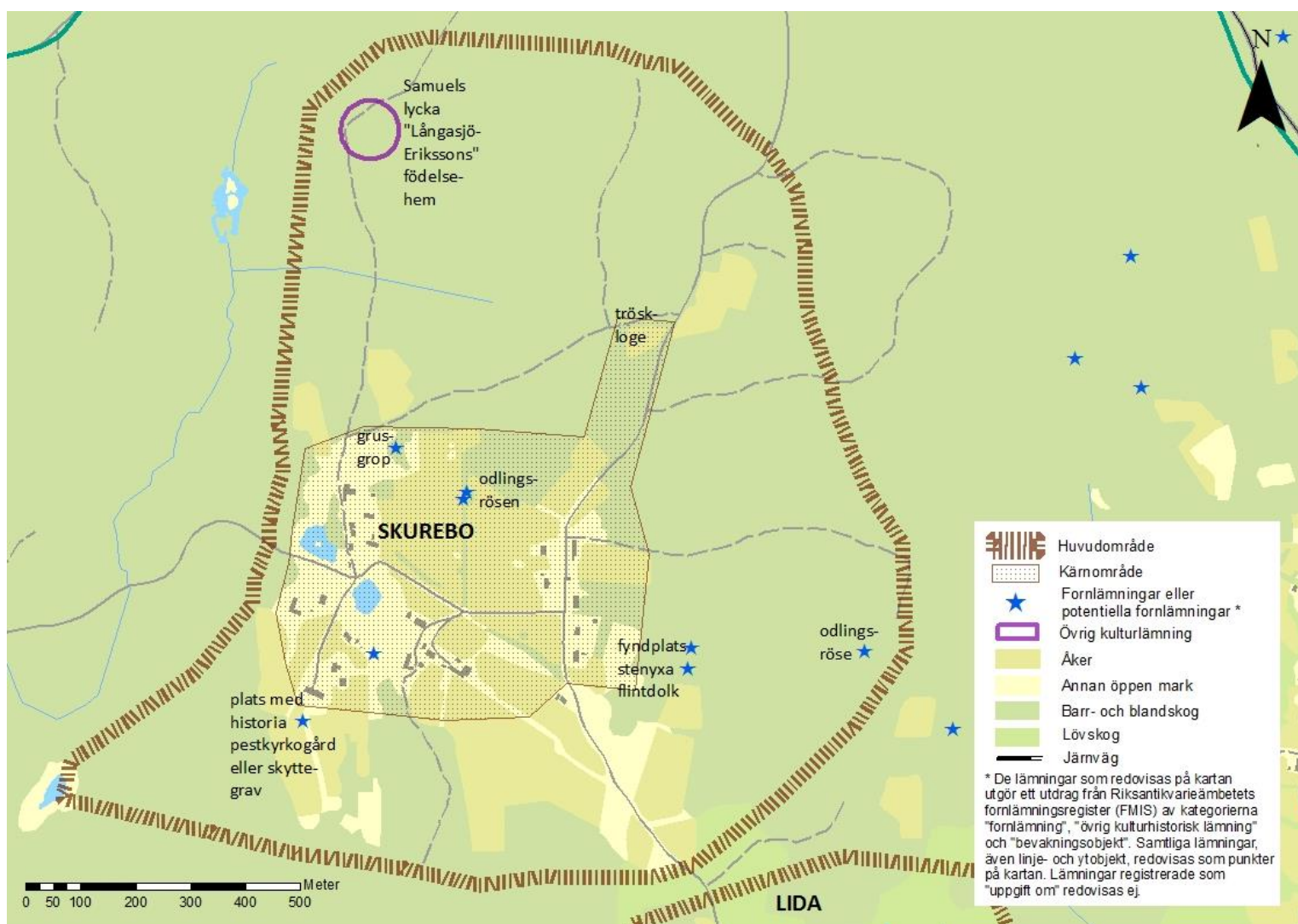
- Klass 1 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett regionalt eller nationellt perspektiv. Här ingår de områden som utgör miljöer av riksintresse för kulturmiljövården och som är skyddade av Miljöbalken, de nationellt uppmärksammade glasbruksorterna och platser tydligt förknippade med författaren Vilhelm Moberg samt ett fåtal andra miljöer som är av mycket stort kulturhistoriskt värde för kommunen.
- Klass 2 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett kommunalt perspektiv.
- Klass 3 – miljön har ett visst kulturhistoriskt värde och är intressant ur ett kommunalt eller lokalt perspektiv. Ofta finns det omständigheter i miljön som otvivelaktigt dess kulturhistoriska värden, exempelvis igenväxning av odlingslandskapet, ombyggda eller moderniserade byggnader, riven bebyggelse.

I den efterföljande färgutan redovisas miljöns anknytning till kulturmiljöprofilens teman, vilket illustrerats med block i olika färger.

Själva texten i områdesbeskrivningarna inleds med en ingress, vilken utgör en sammanfattande värdebeskrivning av miljön där de viktigaste värdena omnämns. Därefter följer en övergripande beskrivning av huvudområdet och objekt av särskilt värde som ligger inom detta, det vill säga utanför kärnområdet, samt en värdebeskrivande text om kärnområdet med de objekt som ligger inom detta. Textavsnittet avslutas med en litteraturlista.

Därefter följer tre punktlistor; "Särskilt värdefulla karaktärsdrag, områden och objekt", redovisning av "Befintligt skydd" som finns för miljön och "Antikvariska rekommendationer och förslag till skydd". Områdesbeskrivningarna avslutas med historiska kartor och ett stort antal nytaga bilder med bildtexter som i stor utsträckning innehåller fastighetsbeteckningar.

Omslagsbild: Byn Skurebo präglas bland annat av ett öppet odlingslandskap och hamlade askar.

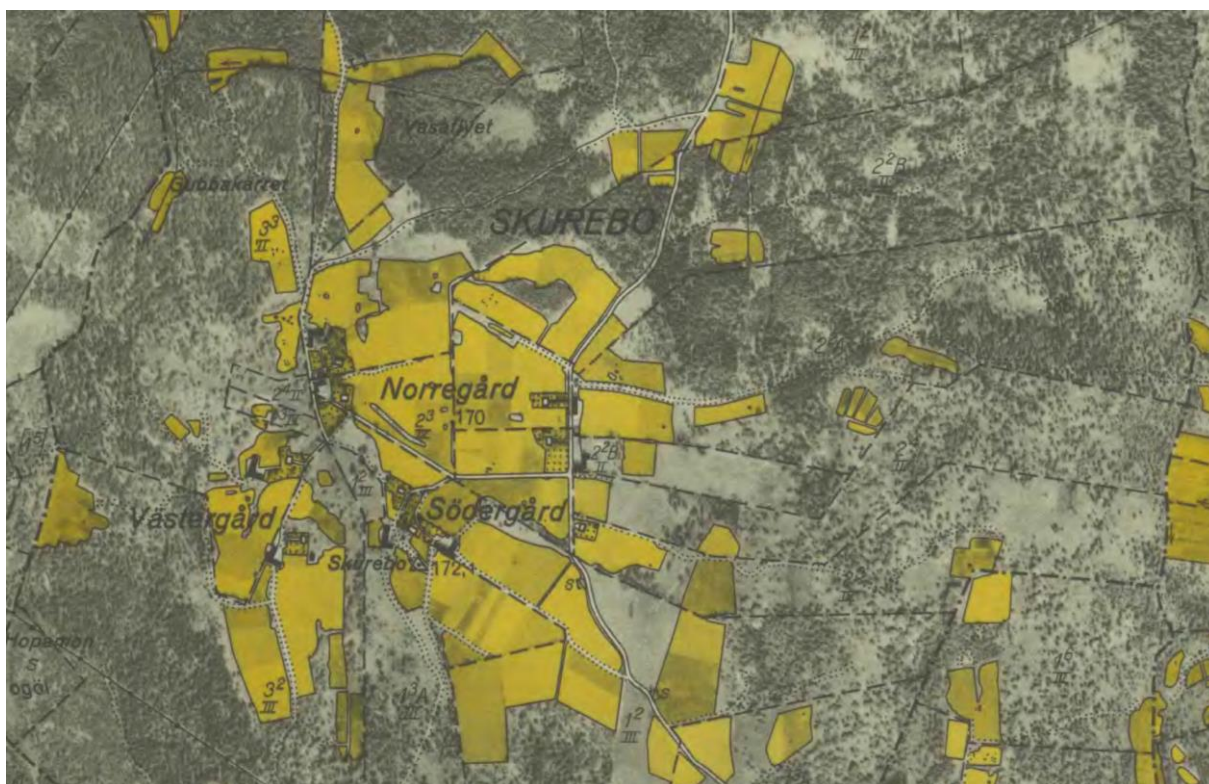
SKUREBO

Klass 2

Skogslandets jordbruk: Öppna åkrar och betesmarker närmast bebyggelsen, stenmurar, hamlade askar. Traditionella mangårdsbyggnader, ladugårdar och ekonomibyggnader. Tröskloge.

Övriga berättelser: Om kända personer från Skurebo, te x Årets svensk-amerikan 1961 och "Långsjö-Erikssons" födelsehem.

Skurebo by ligger ganska högt och byn präglas av ett öppet odlingslandskap med stenmurar och impediment med odlingsrösen och lövträd, samt hamlade askar. Vägarna ligger kvar till stora delar i samma läge som vid laga skifte (1831). Mitt i byn finns en allmänning, med en källa och en brunn som kallas *gårdsbrunnen*. Källan är utgrävd som en liten sjö (sedan slutet av 1960-talet). Platsen används också som samlingsplats, t.ex. för midsommarfirandet. Många av gårdsenheterna är bevarade, med äldre typer av byggnader, med kulturhistoriska värden.

Den gulmarkerade uppodlade åkermarken centralt i byn syns tydligt på flygfotot från cirka 1940. Majoriteten av dessa åkrar är öppna än idag.

Utsnitt ur en karta över Skurebo från 1692. Här syns att åkrarna är indelade i många mycket smala remsor som de var före skiftet. Varje gård hade sådana smala remsor i alla åkrar.

Huvudområdet

Från byn Skurebo ska man förr i tiden ha kunnat se byarna Pellamåla, Allgunås, Häljanäs. Här finns också socknens högsta belägna punkt, cirka 175 m ö h. I Skurebo finns åtta äldre gårdar samt några bostadshus på avstyckade tomter, varav några sommarstugor. De ursprungliga gårdarna, Norregård, Södergård och Västergård, finns än idag representerade i bebyggelsen ¹. De tre olika gårdsenheterna ligger en bra bit ifrån varandra. Två gårdar ligger dessutom i östra delen av byn (Skurebo 2:9 och 2:19). De är de mest tydligt utskiftade (laga skifte 1831). Flera torp har också funnits i utkanten av byn, idag kvar som platser med stengrunder. På torpet norr om byn (på marken Skurebo 2:3) föddes den under mitten av 1900-talet Sverigekände motor crossföraren *Långasjö-Eriksson*. Andra kända personer som bott i Skurebo är t ex konstnären Calle Stenhammar ², professor Amandus Johnson, Philadelphia, utsedd till årets Svenskamerikan ³ och Johan Magnus, som i mitten av 1800-talet var känd för att vara väldigt stark ⁴. Det har även funnits flera torp med namn som Sven Ara-torpet, Gustavslund eller Gustav i Måsen, Bäckalyckan men som nu är borta men utmärkta med skyltar. Om grunderna är äldre än 1850 räknas de som fornlämningar.

Vägarna i byn har till övervägande del samma sträckning som i början av 1800-talet. En ny väg mot Häljanäs har också tillkommit, och vägen norrut har minskat i betydelse. På flera sträckor finns stenmurar kvar, särskilt längs med vägarna ut mot utmarkerna. Ganska stora öppna åkrar centralt i byn, med odlingsrösen och stenmurar, lövskogsbevuxna hagar med rösen och andra odlingsspår samt hamlade träd ger en ålderdomlig prägel i byn. På en plats söder om byn kan man ana gropar i marken, vilka omges av sägner och skrock. Det sägs att detta är skyttevärn från "dansktiden". Det är också registrerat som forntida "skyttegrav" i fornlämningsregistret. Övriga registrerade fornlämningar inom byn består av flera röjningsrösen/odlingsrösen ⁵, en grusgrop, och en fyndplats för en skafthålsyxa och en flintdolk ⁶, från yngre stenåldern respektive bronsålder. Detta kan tolkas som en stenåldersboplats.

¹ Intressant är också att byn så långt som det är möjligt att följa alltid har varit skattejord, det vill säga bönderna har varit fria.

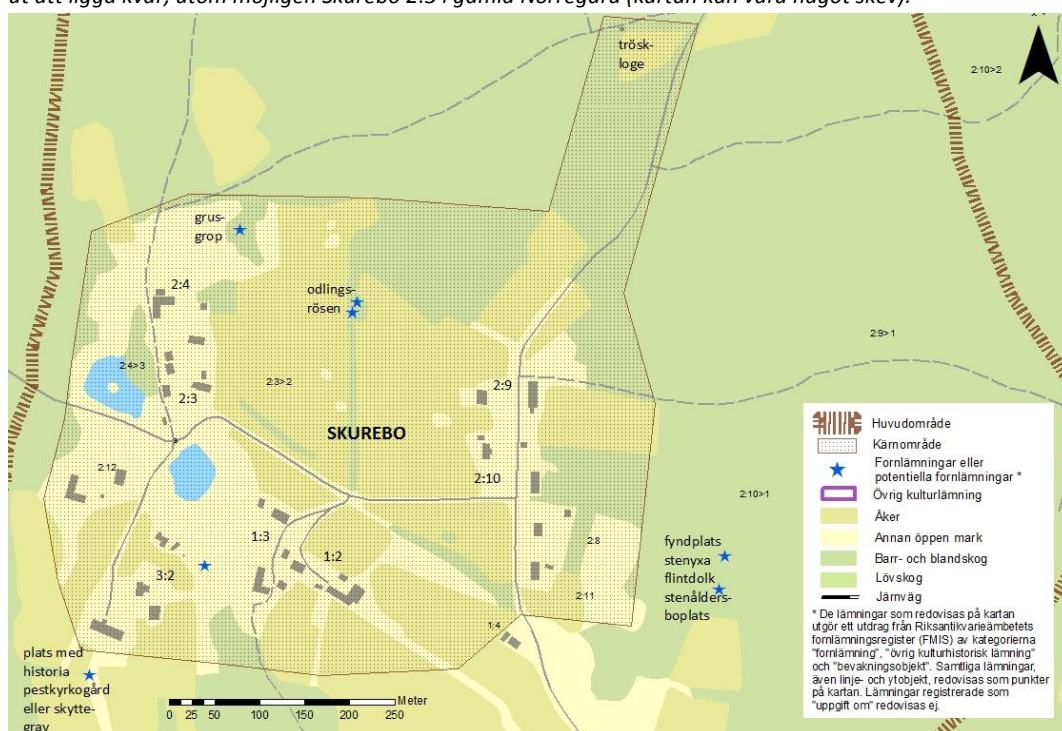
² I Calle Stenhammars snickarverkstad fanns stora lådor med kasserad film från något filmbolag som de yngre tyckte var roligt att titta på. Calle berättade att han använde filmerna till att göra klister av. Han lade filmremsor i en burk med aceton och fick fram motsvarigheten till "Carlssons klister". Tyvärr fick han inte fortsätta med detta för de som sålde det riktiga Carlsons klister protesterade. Företagsamheten och uppfinningsrikedomen var det inte fel på.

³ Amandus Johnson föddes i Skurebo som oäkta barn 1887. När han var 2 år flyttade hans mor med sina föräldrar till Amerika. 1961 blev han utsedd till årets svenskamerikan, och gjorde sitt första besök som vuxen i Skurebo. Han planterade också en lind på gräsmattan till höger om ingången till kyrkan i Långasjö. En stor del av sitt liv sysslade han med den svensk-amerikanska historien och tog initiativ till ett museum om detta i Philadelphia.

⁴ Johan Magnus blev mördad 1864 på hemvägen från Karlskrona (Nämndemannsönnen Sven Johan från Figgamåla i Fridlevstad socken blev dömd till tio års straffarbete för dådet).

⁵ RAÄ-nummer Långasjö 52:1, Långasjö 51:1 och Långasjö 57:1

⁶ RAÄ-nummer Långasjö 118:1

Kärnområde Skurebo

Det är mycket tydligt att byn är uppdelad i olika enheter. Norregård, Södergård och Västergård syns tydlig tack vare den bevarade bebyggelsen. Både traditionella parstugor förekommer (Skurebo 2:3, 2:4, 3:2 och 2:10) och salsbyggnader (Skurebo 2:12 och 1:3). Tre gårdar har särskilt kulturhistoriskt värde eftersom både mangårdsbyggnader och ladugårdar och andra ekonomibyggnader finns bevarade i ganska ursprungligt skick; Skurebo 2:4 i Norregård, Skurebo 1:3 i Södergård samt Skurebo 2:10. Viktiga för alla bostadsmiljöer är också traditionella trädgårdar, staket och grindar. Ladugårdar och ekonomibyggnader i byn har uppförts vid olika tillfällen men är i stort i traditionell stil och färgskala. På mangårdsbyggnaderna generellt finns både en del bevarade originalfönster och utbytta vid renoveringar efter andra världskriget, eller senare. I byn finns också en mer nyuppförd villa (Skurebo 1:4) (1996) och ett par sommarstugor. Dammen (utgrävd på 1960-talet) mitt i byn är egentligen en källa, en brunn kallad *Gårdsbrunnen*. Att den ligger på en byallmänning, som ägs gemensamt, och används som samlingsplats, t.ex. för midsommarfirandet, gör att platsens kulturhistoriska värde är högt. Vid en mindre åker norr om byn ligger en bevarad f.d. tröskloge (1930-tal), som hade flera delägare. Detta är ett intressant fenomen och en bevarad byggnad med kulturhistoriskt värde.

Referenser

Lantmäteriets historiska kartor
Riksantikvarieämbetets Fornsök
Arkeologisk rapport
Gård och by i Långsjö socken
Träskoposten nr 4–2009

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Traditionell och enhetlig utformning av bebyggelsen. Mangårdsbyggnader från perioden ca 1820–1880-talet med typisk utformning, bevarad karaktär och ursprungliga byggnadsdelar. Äldre ekonomibyggnader och stenkällare samt traditionella trädgårdar.
- Äldre, grusbelagda byvägar och deras sträckningar inom huvudområdet. Stenmurar, vägstenar och hamlade träd i vägmiljön.
- Den öppna ängs-, hag- och åkermarken centralt i byn med stenmurar, röjningsrösen, trädgårdesgårdar och hamlade träd. Öppenheten och ägoindelningarna.
- Spår efter torpställen, särskilt Långsjö-Erikssons födelsehem.
- Exempel på tidigare samägt trösksjul.

Befintligt skydd

- **Fornlämningar** skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). En ny lag trädde i kraft 1 januari 2014, vilken bl.a. innebär att *lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna*, samt *tillkommit innan år 1850*, är skyddade. Detta medför att till exempel alla torp-/kvarnlämningar uppförda innan 1850 numera är skyddade. Fornlämningsregistret är under bearbetning. De på kartan med blå stjärnor markerade fornlämningarna utgår från bedömningar gjorda utifrån den tidigare Kulturminneslagen, fornminnesregistret, fornsök. Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- **Kyrkan** med kyrkotomt/kyrkogård skyddas av Kulturmiljölagen (KML 4 kap) och skall vårdas och underhållas så att de inte förvanskas. Ändringar får inte göras utan tillstånd från länsstyrelsen.
- Skurebo utgör en utpekad miljö i det politiskt antagna Emmaboda kommuns **kulturminnesprogram 1984**. Utpekade byggnader i dessa bebyggelseområden ska betraktas som **särskilt värdefulla** ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas därmed av förvanskningsförbud enligt Plan- och Bygglagen. (PBL 8 kap 13 §).
- **Alla byggnader** omfattas av **varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen**. Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. (PBL 8 kap 17 §). Varsamhetskravet gäller både exteriört och interiört.
- **Särskilt värdefulla byggnader** och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).

- **Odlingslandskapet** kring Skurebo är värderat som klass 1 i bevarandeprogrammet "Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram, Emmaboda kommun", framtaget av Länsstyrelsen Kalmar län 1995.
- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar och alléer, omfattas av **biotopskydd** enligt miljöbalken. Det innebär att de inte får tas bort eller skadas. (MB, 7 kap)

Rekommendationer och förslag till skydd

- **Kärnområden** är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt **särskilt värdefulla bebyggelseområden** enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivas eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras. Fasad- och takmaterial, utförande och kulörer samt äldre detaljer som dörrar och fönster bör bevaras, såtillvida det inte handlar om rena skyddsåtgärder, ex. täckning av överloppsbyggnader med plåttak.
- Inom **kärnområdena** bör nybyggnader och tillbyggnader anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning. Mer omfattande förändringar inom kärnområdet bör föregås av en **antikvarisk förundersökning**. Vid lovgivning och planläggning bör särskild antikvarisk hänsyn tas i dessa områden, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att **planbestämmelser**, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden. I områdesbestämmelserna bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaderna yttre utseende samt för åtgärder avseende ekonomibyggnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i områdesbestämmelserna skyddas genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser.
- Inom **huvudområdet** bör hänsyn tas till områdets kulturhistoriska värden. Gårdarnas byggnader med uthus och ekonomibyggnader som berättar om gångna tiders levnadsvillkor är viktiga. Ängsladorna tillhör denna äldre typ av ekonomi. Skyddsåtgärder som inte är traditionella material kan användas, t ex plåttak. Nybyggnader och tillbyggnader bör anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning.
- **Huvudområdets öppna odlingslandskap** har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- **Gamla vägar** inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En dokumentation av byns bebyggelse är önskvärd.

Ett av de nyare bostadshusen i byn (Skurebo 1:4).

Stenmurar kantar småvägarna centralt i byn.

En tomt på en gammal åker, centralt i byn, bebyggd sedan tidigt 1900-tal.

En välbevarad mangårdsbyggnad med ljus panel och vacker glasveranda. Stenkällaren hör till bilden liksom olika ekonomibyggnader och ladugård (Skurebo 2:10).

Stenkällare har generallt högt kulturhistoriskt värde (Skurebo 2:10). Vedboden spelar också roll i bondesamhällets kulturmiljö.

Ladugården i skiftesverk, av typ från början av 1900-talet.

En karaktäristisk gård från mitten av 1900-talet (Skurebo 2:9).

En välbevarad ladugård från 1900-talets mitt (Skurebo 2:9).

Byn präglas av öppna inägor (från Västergård mot Skurebo 2:10).

Mangårdsbyggnaden en traditionell faluröd parstuga med originalfönster. Särskilt fönstret i gavelpartiet ger karaktär åt byggnaden (Skurebo 2:4). Gårdens stenkällare, i traditionellt utförande (Skurebo 2:4).

Den bevarade traditionella ladugården, byggd i skiftesverk, i vinkel (Skurebo 2:4).

Mangårdsbyggnaden en traditionell faluröd parstuga som påverkats av olika sorters renoveringar och tillbyggnader (Skurebo 2:3). Den kan dock vara byns enda byggnad som ligger kvar på samma plats som före laga skifte (1831), se kartöverlägg ovan.

Gårdens stenkällare (Skurebo 2:3).

Tre av byns äldre som levt och brukat jorden, och idag lämnat vidare till nästa generation.

Gårdens ladugård är borta (Skurebo 2:3). Ett yngre och ett äldre uthus finns dock i stället.

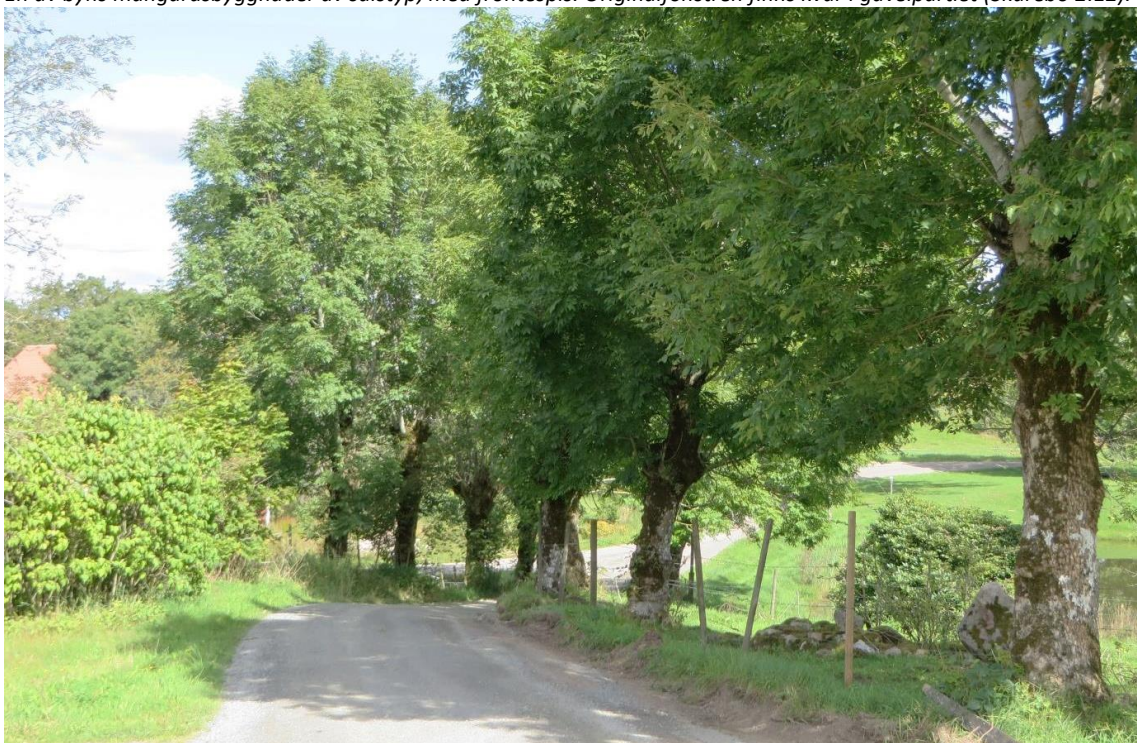
Den yttre formen av faluröd parstuga finns kvar (Skurebo 2:3) trots moderniseringar och en stor tillbyggd veranda.

En parstuga med bevarade äldre fönster och särskilt utsmyckad veranda i sekelskiftesstil (1900). En stenmur omgärdar tomten. Grindstoplar i sten och smidesgrind är en del av det traditionella utförandet (Skurebo 3:2). Gårdens ladugård.

En av byns mangårdsbyggnader av salstyp, med frontespis. Originalfönstren finns kvar i gavelpartiet (Skurebo 2:12).

De många hamlade askarna ger karaktär åt byn.

Gårdens mangårdsbyggnad är en salsbyggnad med frontespis. Äldre typ av dörr (Skurebo 1:3). Den traditionella ladugården byggd i skiftesverk (tidigt 1900-tal) (Skurebo 1:3).

Gårdens bostadshus har förändrats mycket genom olika ombyggnader (Skurebo 1:2).

Gårdens olika ekonomibyggnader från 1900-talets senare del vittnar om att jordbruket är i drift, med lång kontinuitet (Skurebo 1:2). Ett bevarat äldre s.k. undantagshus hör också till gården (Skurebo 1:2).

En bevarad tröskloge intill en liten åker en bit norr om byn utgör ett ovanligt inslag, vilket ger den ett kulturhistoriskt värde (Skurebo 2:4).

Stenmurar och trögärdesgårdar och djur som betar ger karakär åt landskapet.

Även i utkanten av byn finns gamla åkrar bevarade och i bruk. De är omgärdade av stenmurar från 1800-talet, med pålagda större stenar från 1900-talets mitt. Båda saker vittnar om lång kontinuitet.

Länsstyrelsen
Kalmar län